

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber nonus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

alia quæ duobus modis dicuntur, cum alterum sit verum, alterum, falsum: non vter peccat, tollit analogias: sed vter rectè dicit, confirmat: & quemadmodum is qui cum peccat in heis verbis, vbi duobus modis dicuntur, non tollit rationem cum sequitur falsum: sic etiam in heis quæ non duobus dicuntur, si quis aliter putat dici oportere atque oportet. Non scientiâ tollit orationis, sed suâ infirmitatē nudat.

65 ¶ QVIBVS rebus solui arbitraremur posse quæ dicta sunt priore libro contra analogiam, vt potui, breui percurrere. Ex quibus si id confecerint, quod volunt, vt in lingua Latina esset anomalia; tamē nihil egissent: ideo quòd in omnibus partibus mundi vtraque natura inest: quòd alia inter se, alia sunt sicut in animalibus dissimilia: vt equus, bos, ovīs, homo, item alia in vnoquoque horum genere inter se similia innumerabilia. Item 20 in piscibus, dissimilis muræna lupo, heis foliæ, hæ muræna, & mustella, sic aliis, vt ma-

ior ille numerus sit similitudinum earum quæ sunt separatim in murænis, separatim in ascellis, sic in generibus aliis. Quare cum in inclinationibus verborum numerus sit magnus à dissimilibus verbis ortus, quòd etiam vel maior est in quibus similitudines reperiuntur, confitendum est esse analogias. Itemque cum ea non multo minus quam in omnibus verbis patiatur vti consuetudo communis; fatendum illud, quòd modo analogiam sequi nos debere vniuersos, singulos autem, præterquam in quibus verbis offensura sit consuetudo communis, quòd, vt dixi, aliud debet præstare populus, aliud è populo singuli homines. Neque id mirum est, cum singuli quoque non sint eodem iure, nam liberius potest poeta quam orator sequi analogias. ¶ Quare, cum hic liber id quod pollicitus est demonstraturum aboluert, faciam finem. proximo deinceps de declinatorum verborum forma scribam.

EPITOME LIBRI NONI

De quatuor rebus quæ continentur declinationibus verborum. De dissimili ac dissimili. 1. Quid ratio quam appellant 20. 2. Quid

Proportio quod dicunt à 20. 3. Quid Consuetudo & vsus. 4. In quibus non sit seruanda Analogia. 5. In quibus sit seruanda Analogia. 6.

M. TERENTII VARRONIS DE LINGVA LATINA LIBER NONVS.

IN VERBORVM declinationibus disciplina loquendi dissimilitudinem an similitudinē sequi deberet, mul- 40 ti quærunt. Cum ab heis ratio quæ à similitudine oriretur, vocaretur analogia, reliqua pars appellaretur anomalia: de qua re primo libro, quæ dicerentur, cur dissimilitudinem ducem habere oporteret, dixi. Secundo contra quæ dicerentur, cur potius similitudinem conueniret præponi. quarum rerum quòd nec fundamenta, vt debuit, posita ab vilo, neque ordo ac natura, vt res postulat, explicata, ipse eius 50 rei formam exponam. ¶ Dicam de quatuor rebus quæ continentur declinationibus verborum: quid sit simile ac dissimile, quid ratio quam appellant 20. 3. quid proportio, quod dicunt à 20. 3. quid consuetudo. quæ explicata declarabunt analogiam & anomalam, vnde sit, quid sit, cuiusmodi sit.

2. ¶ De similitudine & dissimilitudine ideo primum dicendum, quòd ea res est fundamentum omnium declinationum, ac con-

tinet rationes verborum. ¶ Simile est, quod res plerasque videtur habere eandem, quas illud cuiusque simile. ¶ Dissimile est quod videtur esse contrarium. huius minimum ex duobus constat omne simile, item dissimile, quòd nihil potest esse simile quin alicuius sit simile: item nihil dicitur dissimile quin addatur quouis id sit dissimile. Sic dicitur similis homo homini, equus equo: & dissimilis homo equo: nā similis est homo homini, ideo quòd eandem figuras membrorum habet, quæ eos diuidunt ab reliquorum animalium specie: in ipseis hominibus simili de causa vir vito similior quā vir mulieri, quòd plures habent eandem partes: & sic senior seni similior quā puero. Eo potro similiores sunt qui facie quoque pene eadem, habitu corporis simili. Itaque qui plura habet eadē dicuntur similiores: qui proximè accedunt ad id vt omnia habeat eadem, vocantur gemini, similibus. ¶ Sunt qui treis naturas rerum putent esse simile, dissimile, neutrum, quòd aliàs vocetur non simile, a- 60 le, dissimile, neutrum, tamen potest diuidi

etiam in duas partes: sic, quodcumque conferas, aut simile esse, aut non esse. simile esse & dissimile, si videatur esse, ut dixi: neutrum, si in neutram partem præponderet: ut si duæ res quæ conferuntur, vicenas habent partes, & in heis denas habeant easdem, denas alias ad similitudinem & dissimilitudinem æquè animaduertendas. hanc naturam plerique subiiciunt sub dissimilitudinis nomen. Quare quoniam fit ut potius de vocabulo quam de re controuersia esse videatur: illud est potius aduertendū, cum simile esse dicitur quid, cui parti simile dicatur esse. in hoc enim solet esse error, quod potest fieri ut homo homini simile sit, & non sit, ut multas partes habeat simileis: & ideo dici possit simileis habere oculos, manus, pedes, sic alias res separatum, & vnâ plures. Itaque, quod diligenter videndum est in verbis, quas partes & quot modis oporteat ut simileis dicantur, ut infra apparebit: is locus maximè lubricus est. Quid enim similius potest videri in diligenti, quàm duo verba hæc, *suus*, & *suus*? quæ non sunt: quod alterum significat suere, alterum suem. Itaque similia esse vocibus ac syllabis confitemur, dissimilia esse partibus orationis videmus: quod alterum habet tempora, alterum casus, quæ duæ res vel maximè discernunt analogias. Item, propinquiora genere inter se verba similem sepe pariunt errorem, ut in hoc, quod *nemus* & *lepus* videntur esse simile, quod vtrumque habuerit eundem casum rectum: sed non est simile, quod eis certæ similitudines, opus sunt, in quo est, ut in genere nominum sint eodem. quod in heis non est: nam in virili genere est *lepus*, & neutro *nemus*; dicitur enim hic *lepus*, & hoc *nemus*. Si eiusdem generis essent, vtrique præponeretur idē, ac diceretur aut hic *lepus* aut *nem*; hic aut hoc *lepus*, & hoc *nemus*. quare, quæ & cuiusmodi sunt genera similitudinū ad hanc rem, perspicendū ei qui declinationes verborum proportionem sintne, quaret. Locum hunc, quod est difficilis, qui de heis rebus scripserunt, aut vitauerunt, aut inceperunt, neque adsequi potuerunt. itaque in eo dissensio, neque ea vniuersi, apparet. nam alij de omnibus vniuersis discriminibus posuerunt numerum: ut Dionysius Sidonius, qui scripsit eas esse septuaginta vnâ: alij, partes eius, quæ habent casus: cuius eadem hic cum dicat esse discrimina quadraginta septē, Aristoteles retulit in litteras quatuordecim, Nestocles Parmenissus in litteras octo: sic alij pauciora, aut plura. quarum similitudinum si esset origo rectè capta, & inde orsa ratio, minus erraret in declinationibus verborum. quarum ego principia prima duorum generum sola arbitror esse, ad quæ similitudines exigi oporteat: è quæ vnũ positum in

verborum materia, alterum ut in materie figura, quæ ex declinatione sit. Nam debet esse vnũ, ut verbum verbo, vnde declinetur, sit simile: alterum, ut è verbo in verbum declinatio, ad quam conferatur, eiusdem modi sit. aliàs enim à similibus verbis similiter declinantur, ut ab herus ferus, hero, fero: aliàs dissimiliter herus ferus, heri ferum. Cùm vtrumque & verbum verbo erit simile, & declinatio declinationis: tum denique dicam esse simile, ac duplicem & perfectam similitudinem habere, id quod postulat analogia. Sed ne astutius videar posuisse duo genera esse similitudinum sola, cùm vtriusque inferioris species sint plures: si de heis reticero, ut mihi relinquam latebras, repetam ab origine, quæ similitudineis conferendis verbis & inclinandis sequenda aut vitanda sint. ¶ Prima diuisio in oratione, quod alia verba nisi quam declinantur, ut hæc, vix, mox: alia declinantur, ut à limo, limabo: à fero, ferebam: & cùm nisi in heis verbis quæ declinantur, non possit esse analogia, qui dicit simile esse mox & nox, errat: quod nõ est eiusdem generis vtrique verbū, cū mox succedere debeat sub casu ratione, mox neque debeat neque possit. ¶ Secunda diuisio est de heis verbis quæ declinari possunt: quod alia sunt à volūtate, alia à natura. Voluntate appello, cū vnusquisque à nomine alio imponit nomē, ut Romulus, Roma. Naturam dico, cū vniuersi acceptū nomē ab eo qui imponit nõ requirimus quæadmodū id velit declinari: sed ipsi declinamus, ut huius Romæ, hæc Romæ. De heis duabus partibus, voluntaria declinatio refertur ad consuetudinem, naturalis ad rationem. Quare proinde ac simile, conferri non oportet, ac dicere, ut sit à Roma Romanus, sic ex Capua dici oportere Capuanus. quod in consuetudine vehementer nutat: quod declinantes imperitè rebus nomina imponunt, à quibus cū accepit consuetudo, turbulenta necesse est dicere, itaque neque Aristarchus neque alij in analogiis defendendam eius susceperunt causam. Sed, ut dixi, hoc genere declinatio in communi consuetudine verborum ægrotat & languescit: quod oritur è populi multiplici imperio. itaque in hoc genere in loquendo magis anomalia quàm analogia. ¶ Tertia diuisio est, quæ verba declinat à natura. ea diuiditur in partes quatuor. in vnâ primam, videlicet, quæ habet casus, neque tempora habet: ut docilis, facilis: in alteram, quæ tempora habet, neque casus: ut docet, facit: in tertiam, quæ vtraque habet, ut docens, faciens: in quartam, quæ neutrum: ut doctè. Ex hac diuisione singuleis partibus tres reliquere dissimiles. Quare nisi in sua parte inter se collata erūt verba, si nõ conueniunt, nõ erit ita simile ut debeat facere idem.

In articulis vix adumbrata est analogia: & magis vocum quam rerum: in nominibus magis expressa: ac plus etiam in vocibus ac similitudinibus, quam in rebus, suam obtinet rationem. Etiam illud accedit, in articulis, habere analogias, ostendere sit difficile, quod singula sint verba: heic contra facile, quod magna sit copia similium nominum. Quare non tam hanc partem ab illa diuidendam, quam illud videndum, ut satis sit verecundi, etiam illam in eandem harenam vocare pugnatum. ¶ Ut in articulis duae partes, finita & infinita: sic in vocabulis duae, vocabulum & nomen. non enim idem, oppidum, & Roma: cum oppidum, sit *vocabulum*, Roma, *nomen*. quorum discrimen in his reddendis rationibus alij discernunt, alij non: nos scubi opus fuerit, quid sit, & cur, adscribimus vniuersiusque partes. quoniam species plures, de singulis dicam. Prima pars casualis diuiditur in partes duas, in *nominatiuum* scilicet: quod finitum & infinitum est, vt hic & quis. de his generibus duobus vtrum sumptis, cum reliquo non conferendum, quod inter se dissimiles habeant analogias nominatas.

¶ Ut similis sit nominatiuus, habere debet vt sit eodem genere, specie eadem, sic casu, exitu. *Genere*, vt, si nomen est, quod conferas sit nomen. *Specie simile*, vt non solum sed vtrumque sit virile. *Casu simile*, vt si alterum sit dandei, item alterum sit dandei, quocum conferas. *Exitu*, vt quas vnum habeat extremas litteras, eadem alterum habeat. ¶ Ad hunc quadruplicem fontem ordines diriguntur bini: vni, transuersi; alteri, directi: vt in tabula solet in qua latrunculis ludunt. *Transuersi* sunt qui a recto casu obliqui declinantur, vt albus, albi, albo: *directi* sunt, qui a recto casu in rectos declinantur, vt albus, alba, album: vtrique sunt partibus feneis. *Transuersorum* ordinum partes appellantur *casus*: *directorum*, *genera*: vtriusque inter se implicatis, *forma*. Dicam prius de transuersis. ¶ Casu vocabula alius alio modo appellauit. nos dicemus, qui nominandi causa dicitur, *nominandi*, vel *nominatiuum*.

* Desunt pagina tres. *

& scopa dicitur vna scopa. aliter enim natura, quod priora simplicibus, posteriora coniunctis, vobis vocabula ponuntur. sic biga, sic quadriga, a coniunctu dicta, itaque non dicitur, vt haec vna, lata, & alba: sic vna biga, sed vnae biga: neque vt dicitur, vt haec duae, lata, alba, sic haec duae biga, & quadriga. Item *figura verbi* qualis sit refert, quod in figura vocis aliam commutatio sit in vno verbo in medio: vt curio, cursio: aliam in extremo, vt doceo, docui: aliam communis, vt lego, legi. Refert igitur, ex quibus literis quodque verbum conuenit, maxime extrema, quod ea in pleu-

risque commutantur. quare in his quoque partibus similitudines ab aliis male, ab aliis bene, quod solent sumi in casibus conferendis, recte an perperam videndum. sed vbi cumque commouentur litterae, non solum haec sunt animaduertenda, sed etiam quae proxima sunt, neque mouetur. haec enim vicinitas aliquantum potest in verborum declinationibus. In quibus figuris non ea similia dicemus quae similes res significant: sed quae ea forma sunt vt eiusmodi res similia ex instituto significare plerumque soleant. vt tunicam virilem & muliebrem, dicimus non eam quam habet vir aut mulier, sed quam habere ex instituto debet. potest enim muliebrem vir, virilem mulier habere (vt in scaena ab actoribus haberi videmus) sed eam dicimus muliebrem, quae de eo genere est, quo indutu mulieres, vt vterentur, est institutum. vt actor stolam muliebrem, sic Perperna, & Caecina, & Purpurina figura muliebria dicuntur habere nominata, non mulierum. ¶ *Flexura* quoque similitudo videnda, ideo quod alia verba quam vim habeant ex his verbis vnde declinantur, apparet, vt quemadmodum oporteat, vt a praetor, consul; praetori, consuli. Alia ex transitu intelleguntur, vt, socer, macer: quod alterum sit socerum, alterum macrum: quorum vtrumque in reliquis a transitu suam viam sequitur & in singularibus, & in multitudinis declinationibus. hoc fit ideo quod naturalium genera sunt duo, quae inter se conferri possunt. vnum, quod per se videri potest, vt homo & equus: alterum sine adsumpta aliqua re extrinsecus perspicere non possit, vt Eques, & Equito. vtrumque enim dicitur ab equo: quare hominem homini similem esse, aut non esse, si contuleris ex his ipsis homini animaduertis scies. Ac duo inter se similitudine sint longiores quam sint eorum fratres, dicere non possis, si illis breuius, cum quibus conferuntur, quam longi sint ignorentur. sic latiorum atque altiorum, item cetera eiusdem generis, sine adsumpto extrinsecus aliquo perspicere similitudines non possunt. Sic igitur quidam casus, quod ex hoc genere sunt, non facile est dicere similes esse, si eorum singulorum solum animaduertas voces: nisi adsumptis alterum, quo spectatur in transendo vox. ¶ Quod ad nominatiuum similitudines animaduertendas arbitratu sum satis esse tangere, haec sunt. ¶ Relinquitur de articulis, in quibus quaedam eadem, quaedam alia. De quinque enim generibus duo prima habent eadem, quod sunt & virilia & muliebria & neutra; & quod alia sunt, vt significet vnum, alia vt plura; & de casibus, quos habent quinos. nam vocadei voce notatus non est. Proprium illud habent, quod partim sint finita, vt hic & haec: partim infinita, vt quis & quae; quorum

quod adumbrata & tenuis analogia: in hoc li-
bro plura dicere non necesse est. ¶ Secundū ge-
nus, quæ verba tempora habent, neque casus, sed
habent personas, eorū declinatuū species sunt
sex. Vna, quæ dicitur *temporalis*, ut *legebam*, *gemo-
bā*; *lego*, *gemo*. Altera, *personarū*, ut *sero*,
meto; *seris*, *metis*. Tertia, *rogādei*, ut *scribone*,
legōne; *scribisne*, *legisne*? Quarta, *respondēdei*,
ut *fringo*, *pingo*; *fringis*, *pingis*. Quinta, *oprandei*,
ut *dicerē*, *facerē*; *dica* *facia*. Sexta, *imperandei*,
ut *cape*, *rape*; *capito*, *rapito*. Item sunt decli-
natiū species quattuor, quæ tempora habent
sine personis, in rogādo: ut *foditurne*? *seri-
tūrne*? & *foditurne*? *seriturne*? Ab *responden-
des* specie eadem figuræ sūt extreme syllab-
eis depreis. *Oprandei* species, ut *viuatur*, *ame-
tur*: *viueretur*, *amaretur*. *Imperandei* declinatus
sintne, habet dubitationē: & earum sint hæc
ratio, *paretur*, *pugnetur*: *parari*, & *pugnari*.
Accedunt ad has species à copuleis diuisionū
quadriueis: ab *imfecti*, & *perfecti*, *emo*, *edo*: *e-
mi*, *edi*: à *semel*, & *sepius*, ut *lego*, *scribo*: *lecti-
taui*, *scriptitauit*: *faciendei*, & *patiendei*, ut *vro*,
vingo, *vro*, *vingor*: *A singulari* & *multitudinis*,
ut *laudo*, *culpo*: *laudamus*, *culpamus*. Huius
generis verborū, cuius species exposui, quàm
latè quidque pateat, & cuiusmodi efficiat fi-
guras, in libris qui de formulis verborum
erunt diligentius expeditur. ¶ Tertij gene-
ris quæ declinantur cum temporibus & cas-
ibus, ac vocantur à multis ideo *participalia*,
hoc est, *gerundi*.

* Defunt pagine tres. *

2. ¶ Quæ admodū declinamus, quærimus ca-
sus eius, etiā si is qui finxit poeta aliquid vo-
cabulū, & ab eo casu ipse aliquid perperā de-
clinauit, potius eum reprehēdimus quàm se-
quimur. Igitur ratio, quæ dico, utrobique est
& in his verbis quæ imponuntur, & in his
quæ declinantur: neque non etiā tertia illa quæ
ex utroque miscetur genere. Quarū vnaquæ-
que ratio conlata cum altera, aut similis, aut
dissimilis, aut sepe verba alia, ratio eadem: &
nonnunquam ratio alia, verba eadem. Quæ ra-
tio in amor amori, eadē in dolor dolori: ne-
que eadem in Dolor dolore: & cum eadē
ratio quæ est in amor & amoris, sit in amores
& amorum, tamen ea, quod non in ea quæ o-
portet confertur materia, per se solū effi-
cere non potest analogias, propter disparili-
tatem vocis figurarū. quod verbum copula-
tum singulare cum multitudine, ita cum est
proportionē, ut eandem habeat rationē: tum
denique ea ratio conficit id quod postulat
analogia: de qua deinceps dicam.

3. ¶ SEQUI TERTIUS LOCUS, quæ sit ratio
& proportio, quæ à Græcis vocatur *αἰάλογον*:
hinc dicta analogia. Ex eodē genere quæ res
inter se aliqua parte dissimiles rationē habēt
aliquam, si ad eas duas alteræ res duæ conla-

te sunt, quæ rationem habeāt eandem: quod
æta verba bina habent eundem λόγον, dicitur
utrumque separatim analogon: simul conla-
ta quattuor, analogia. Nam ut in gemineis,
cū simile dicimus esse Menæchmum Me-
nachmo, de vno dicimus, cū similitudinē
esse in his, de utroque videatur: sic cū di-
cimus eandem rationem habere assem ad se-
missim, quam habet in argento libella ad
sebellam, quid sit analogon, ostendimus:
cū utrobique dicimus & in ære & argento
esse eandem rationem: cū dicimus de ana-
logia, ut sodalis & sodalitas, ciuis & ciuitas,
non est idem: sed utrumque ab eodem, ac con-
iunctum. sic analogon & analogia idem non
est, sed item est congeneratum. Quare si ho-
mines substuleris, sodales substuleris: si soda-
les, sodalitatē. Sic itē si substuleris ἀγορῶν, sub-
stuleris analogon: si id, analogiam. quæ cū
inter se tanta sint cognatione, debet subtri-
lius audiri quàm dici expectare. id est, cū
dixero quid de utroque, & erit commune, ex-
pectes dum ego in scribēdo transferā in reli-
quum. Sed ut potius tu persequare animo,
hæc sunt in dissimilibus rebus. ut in nume-
reis, si contuleris cum vno duo, si cum decem
viginti. Nam quam rationem duo ad vnum
habent, eandem habent viginti ad decem. In
nummeis in similibus, sic est ad vnum vi-
ctoriatum denarius. sicut ad alterum victori-
atum alter denarius. Sic item in aliis rebus o-
mnibus proportionē dicuntur, in quo est:
sic quadruplex natura, ut in progenie, ut est
filius ad patrem, sic est filia ad matrem: & ut
est in temporibus merides ad diem, sic me-
dia nox ad noctem. Hoc poetæ genere in si-
militudinibus vtuntur. multum hoc acutis-
simè geometræ. hoc in oratione diligentius
quàm alij ab Aristarcho grammatici: ut cū
dicunt proportionē similia esse, amorē amo-
ri, dolorem dolori. Cū item dissimile esse
videant amorē dolori, quod est alio casu, itē
dolorē dolori. sed dicūt quodā similibus non-
nunquam rationes habent implicatas duas,
ut sit vna directā, altera transuersa. Quod di-
co, apertius sic fiet. Esto sic expositos esse nu-
meros, ut in primo versu sit vnum, duo, quat-
tuor: in secundo, decem, viginti, quadragin-
ta: in tertio, centum, ducenta, quadringēta. In
hac formula numerorū duo inerunt quos di-
xi λόγον, qui diuersas faciunt analogias, vnus
duplex, qui est in obliqueis versibus, quod est
vnus ad duo sic duo ad quattuor: alter, decē-
plex, in directeis ordinibus: quod est vnus ad
decem, sic decem ad centum. Similiter in
verborum declinationibus est biuium, quod
ab recto casu in recto: ita ut formulam si-
militur efficiant: quod sit primo versu hic
albus, huic albo, huius albi. secundo, hæc al-
ba, huic alba, huius alba. tertio, hoc album,
huic

huic albo, huius albi. Itaq; fiunt per obliquas declinationes ex heis analogiæ hoc genus.

* Desunt quedam. *

albius, atrius; albio, atrio: per directas declinationes, albius, atrius: albia, atria: quæ scilicet erit particula ex illa ducenaria tria, quæ scilicet ceteraria formula analogiarum, de qua supra dixi. ¶ Analogia quæ dicitur, eius genera sunt duo. Vñ *diuinctum* sic est, vt vnũ ad duo, sic decẽ ad viginti: alterũ *coniunctũ*, sicut est vnũ ad duo, sic duo ad quattuor: in hoc q; duo bis dicitur: & tum cõferimus ad vnum, & tum cũ quattuor. Hoc quoque, natura dicitur quadruplex. sic à septẽ chordeis citharæ, tamen duõ dicuntur habere terrachorda: quod quomodo crepat prima ad quartã chordã, sic quarta ad septimã respõdet: media est alterius prima, alterius extrema. ¶ Medici, in ægrotis septimos dies qui obseruãt quarto die, idẽ diligentius signa morbi aduertunt, quod quam rationẽ habuit primus dies, ad quartum, eandem prælagit habiturũ qui est futurus ab eo quartus, & qui est septimus à primo. *Quadruplices diuincte sunt in casibus vocabulorum.* vt rex regi: *coniuncte sunt triplices in verborum tribus temporibus*, vt legebã, lego, legã. quod quã rationẽ haber legebam ad lego, hanc habet lego ad legã. In hoc ferẽ omnes homines peccant, q; perperam tribus temporibus hæc adiiciunt, cum proportione volunt pronũtiari. Nam cũ sint verba alia, infecta, vt lego & legis: alia, perfecta, vt legi & legisti: & debeant sui cuiusque generis in coniungendo copulari: & cũ rectẽ sit idẽ lego ad legebam, non rectẽ est lego ad legi: quod legi significat quid perfectum, vt hoc, tutudi, pupugi: tundo, pungo: tundam, pungam. item necatus sum, verberatus sum: necabor, verberabor. Iniuria reprehendunt, q; infecti inter se similia sunt, & perfecti inter se, vt tundebam, tundo, tundam: & tutuderã, tutudi, tutuderõ. Sic amabar, amor, amabor: & amatus eram, amatus sum, amatus ero. Itaque reprehendunt, qui cõtra analogias dicitur dispariliter in tribus tẽporibus dicantur quedã verba natura, cũ quadruplex sit natura analogia. Id nonnunquam, vt dixi, pauciores videtur habere partes, sic etiã alias plures: vt cũ est, quẽadmodum ad tria vnũ & duo, sic ad sex duo & quattuor. quæ tamen quadrupartita cõprehenditur forma, q; bina ad singula cõferuntur. quod in oratione quoque nonnunquã reperitur. Sicut Diomedes confertur Diomedibus, sic dicitur ab Hercules Herculis. & vt hæc heic ab vno capite à recto casu in duos obliquos descendunt casus: sic contrã multa à duobus capitibus recti casuum constituunt in obliquum vnum. Nam vt ab heis recteis, heic Bœbiei, hæc Bœbiæ, fit heis Bœbieis: sic est ab heis, heic Cœliei, hæc

Cœliæ, heis Cœlieis. A duobus similibus similiter declinarur: vt fit in heis, nemus, olus: nemora, olera. Alia à dissimilibus similiter declinantur: vt in articuleis ab hic, iste: hunc, istũ. *Analogia fundamenta habet, aut à voluntate hominum, aut à natura verborum, aut re vtraque.* Voluntatem dico, impositionẽ vocabulorũ naturã, declinationem vocabulorum, quod decurritur sine doctrina. Qui impositionem sequitur, dicit: si simile in recto casu dolus & malus: fore in obliquo, dolo & malo: si naturam sequetur, si sit simile in obliquis Marco, Quinto, fore vt sit Marcum, Quintum. Qui vtrũque sequetur, dicit, si sit similis transitus, vt est in seruis serue, fore vt sit item in ceruis cerue. Commune omnium est, vt quattuor figuras vocis habeat proportione declinatus. *Primum* genus est ortum ab similitudine in recteis casibus: *secundum* ab similitudine quæ est in obliquis: *tertium* à similitudine quæ est in transitibus de casu in casum. *Primo* genere ab imposito ad naturam proficiscuntur: in secundo, cõtra: in tertio, ab vtroq; Quocirca etiã hoc tertium potest bifariã diuisum esse: tertium & quartum dici, q; in eo vt prolas, & rolas potest dici. qui initia faciet analogiæ, impositiones ab heis obliquas figuras declinare habebit: qui naturam, cõtra. qui ab vtraque, reliquas declinationes ab huiusmodi transitibus. Impositio est in nostro dominatu, nos in natura. quemadmodum enim quisque vult, imponit nomẽ, at declinat quẽ admodum vult natura. Sed quoniam *duobus modis imponitur vocabulum*, aut re singulari, aut multitudine: singulari, vt cicer, multitudinis, vt scalæ. Nec dubium est quin ordo declinatus, in quo res singulares declinantur, solæ ab singulari aliquo casu proficiscantur, vt cicer, ciceri, ciceris: itẽ contra in eo ordine qui multitudinis erit solũ, quia à multitudinis aliquo casu ordiri cõueniat, vt scalæ, scaleis, scalas. Aliud videndũ est, cũ duplex natura copulata, ac declinatum bini fiant ordines, vt est Mars, Martis. Vnde autẽ ratio analogiæ debuit ordiri, vtrum ab singulari re in multitudinẽ, an contrã? neq; enim si natura ab vno ad duo peruenit: idcirco nõ potest amplius esse in docẽdo posterius, vt inde incipias, vt quod sit prius ostendas. Itaque illi qui de omni natura disputant, atque idẽ vocantur physici, tamẽ ex heis ab vniuersa natura profecti, retrõque esse principia mudi ostendunt. Oratio cũ ex littereis cõstat, tamẽ eã grãmatici littereis ostenderunt. quare in demonstrando, quoniã potius profecisse oportet ab eo qdã apertius est, q; ab eo quod prius est, & potius ab incorrupto principio, ab natura rerũ, quã ab libidine hominum. Et hæc tria quæ sequenda magis sunt, minus sunt in singularibus quã in multitudine.

commodius potest ordiri, quod in his principis minus orationis verbeis fingēdis, verborum forma, facilius singularia videri posse quam ex singularibus multitudinis: hæc ostendunt, trabs, trabs: duces, dux. Videmus enim ex his verbeis, trabs, duces, de extrema syllaba E literam exclusam, & idē in singulari factum esse trabs, dux. Contrā ex singularibus nō tam videmus quemadmodum facta sint ex B & S trabs, ex C & S dux. Si similitudinis rectus casus fortē figura corrupta erit (id quod accidit rarō) prius id corrigemus quā in inde ordiemur. obliqueis adsumere oportere figuras eas quæ non erunt ambiguæ, siue singulares, siue multitudinis; ex quibus id cuiusmodi debet esse, perspicere possunt. Nam nunquam alterum ex altero videtur: vt Chrysippus scribit, quemadmodum pater ex filio, & filius ex patre, neque minus in fornicibus propter sinistra dextra stat, quā propter dextram sinistra. Quapropter, vt ex recteis casibus obliqui, & ex obliqueis recti, & ex singularibus multitudines, & ex multitudinis singulares nonnunquam recuperari possunt: principium id potissimum sequi debemus, vt in eo fundamentum sit in natura, quod in declinationibus ibi facilior ratio. Facile enim est animaduertere peccatum magis cadere posse in impositiones eas quæ sūt plerumque in recteis casibus singularibus: quod homines imperiti & dispersi vocabula rebus imponunt, quocūque eos libido inuitauit. natura incorrupta est plerumque sua parte sponte, nisi qui eam vsu inficio deprauauit. Quare si quis principium analogiæ potius posuerit in naturalibus casibus quā in impositiueis, non multa in consuetudine occurrent, & vt à natura libido humana corrigitur, non ab libidine natura, quod, qui impositionem sequi voluerint, facient contrā. sicut à singulari quis potius proficisci volet, id illum facere oportebit ab sexto casu, qui est proprius. Latineis enim non est casus alius. His litterarum discriminibus facilius reliquorum varietatem discere poterit, quod ij habent exitus aut in A, vt ab hac terra: aut in E, vt ab hac læce: aut in I, vt ab hoc leui: aut in O, vt ab hoc celo: aut in V, vt ab hoc versu. Igitur ad demonstrandas declinationes bicaps vna hæc. ¶ Sed quoniam ubi analogia, tria: vnum, quod in rebus, alterum, quod in vocibus: tertium, quod in utroque: duo priora simplicia, tertium duplex: animaduertendū hæc quam inter se habeant rationem. Primum ea quæ sunt discrimina in rebus, partim sunt quæ ad orationē non attineant, partim quæ pertineant. Non pertinent, vt ea quæ obseruant in ædificiis & signeis faciendis ceterisque rebus artifices: è quibus vocantur alia, harmonica: sic itē alia nominibus aliis: sed nulla harū sit loquēdo pars ad orationē. Quæ

pertinent res, eæ sunt quæ verbeis dicuntur proportionē, neque à similitudine quoque vocū declinatus habet. vt Iuppiter, Marspiter: Ioui, Marti. Hæc enim genera nominū & numero & casibus similia sunt, proportionē, similia inter se, quod vtraque nomina sunt, & virilia sunt, & singularia, & casu nominādei & dandei. Alterū genus vocale est, in quo voces modō sunt proportionē similes, non res: vt biga, bige, nuptia, nuptiæ. Neque enim in his res singularis subest vna, cum dicitur biga, quadriga. neque ab his vocibus quæ declinata sunt, multitudinis, significant quidquam. Idē quod omnia multitudinis quæ declinatur ab vno: vt à merula, merulæ, sunt eiusmodi vt singulari subiungantur: sic merulæ duæ, caculæ tres, faculæ quattuor. Quare cum idē nō possit subiungi: cum dicimus vnæ bigæ, quadrigæ duæ, nuptiæ tres, sed pro vna bige, binae quadrigæ, trine nuptiæ: apparet nō esse biga, & quadriga, & bigæ, & quadrigæ: sed vt est huius ordinis vna, duæ, tres, principium vna: sic in hoc ordine altero, vna, binæ, trinæ, principium vna: sic in hoc ordine altero, vna, binæ, trinæ, principium est vna. Tertium genus, est illud duplex quod dixi, in quo & res & voces similiter proportionē dicuntur: vt bonus, malus: boni, mali. de quo rē analogia & Aristophanes & alij scripserunt. Etenim hæc denique perfecta, vt in oratione illæ duæ simplices inchoatæ analogiæ, de quibus tamē separatim dicā, quod his quoque vtimur in loquēdo. Sed prius de perfecta in qua & res & voces quadā similitudine continentur. cuius genera sunt tria: vñ, vernaculū ac dominatū: alterū, aduentitiū: tertium, nothum, ex peregrino heic natū. Vernaculū est, vt sutor, & pistor: sutori, & pistori. Aduentitiū est, vt Hætores, Nestores, Hætoras, Nestoras. Tertium illud nothum, vt Achilles, & Peleus, de genere multi vñtur, nō modō poetæ, sed etiā plerique. hæc primō omnes qui soluta oratione loquuntur, dicebant, vt quæstorē, prætorē, sic Hætorē, Nestorē. Itaque Ennius ait, Hætoris natū de muro Troiano iactari. Actius hoc in tragædiis largius à prisca consuetudine mouere cœpit, & ad formas Græcas verborū magis reuocare. & à quo Valerius ait, Actius Hætorē nollet facere, Hætora mallet. quod aduentitia pleraque habemus Græca, secutū, vt de notheis Græcanicos quoque nominatos plurimum haberemus. Itaque vt heic alia Græca, alia Græcanica, sic analogiæ, è quibus quæ sic nothæ sunt declinationes, de his alia sunt prisca, vt Bacchides, Chrysidas: alia, minores, vt Chrysideis, Bacchideis alia, recentes, vt Chrysidas, Bacchidas: cum his omnibus tribus vtatur nostri, maxime qui sequuntur media in loquēdo, offēdūt minimū quod prima parū similia vidēt esse Græceis, vñ d' estint translat' a: tertiam parū similia nostris.

4. **Q**UONIAM analogia fundamentum similitudo quaedam, vt dixi. quæ solet esse in rebus, in vocibus, & in vtroque: in qua harum parte cumque sit in ferendo, & cuiusmodi, videndum. Nam, vt dixi, neque rerum, neque vocis similitudo ad has duplices, quæ in loquendo quarimus, separatim satis est, quod vtraque parte opus est simili, analogias verborum exprimendas: quas ad loquendum vt perducas, accedere debet *usus*. Alia enim ratio qua facias vestimentum, alia, quemadmodum vtare vestimento. *V* sui species videntur esse tres: vna, *consuetudinis veteris*; altera *consuetudinis huius*; tertia *autem, neutra*. *V*etera, vt calceus furus, calcei furi. *H*uius consuetudinis, vt albus, caldus: albo, caldo. *N*eutra, vt scala, faleram, scalam, faleram. Ad quas accedere potest quarta, quæ est mixta, vt amicitia, inimicitia: amicitiam, inimicitiam. *P*rima est, qua vsi antiqui, & nos reliquimus: *secunda*, qua nunc vtimur: *tertia*, qua vtuntur poætæ. **A**nalogia non item ea definienda que dirigitur ad naturam verborum, atque illa que ad usum loquendi. Nam prior definienda sic, Analogia est verborum similitudo declinatio similis. *P*osterior sic, Analogia est verborum similitudo declinatio similis, non repugnante consuetudine communi. Ad quæ harum duarum ad extremum additum erit hoc: ex quadam parte: poetica analogia erit definita. harum *primam* sequi debet populus, *secundam* omnes singuli è populo: *terciam* poætæ. **H**æc diligentius quam apertius dicta esse arbitror. sed non obscurius quàm de re simili definitiones grammaticorum sunt, vt Arustini, Aristodemi, Aristoclis, item aliorum: quorum obscuritates eo minus reprehendendæ, quod pleræque definitione re incognita propter summam breuitatem, non facile percipiuntur, nisi articulatim sit explicata. Quare magis apparebit si erit apertè de singulis partibus: quid dicatur *verbum*, quid *similitudo verbi*, quid *declinatio*, quid *similitudo declinationis*, non repugnante consuetudine communi, quid ex quadam parte. **V**erbum dico, orationis vocalis partem, quæ sit indiuisa & minima, si declinationem naturalem habeat. Similem, verbum verbo, tum quom & res, qua significatur, & in figura transitum declinationis paritè. *D*clinatio est cum ex verbo in verbum, aut ex verbi discrimine, vt transeat mens, vocis cõmutatio sit aliqua. **S**imilitudo declinationis, cum item ex aliqua figura in figuram transit vt id transit cum quo cõfertur. **A**diectum est, non repugnante consuetudine communi: quod quaedam verba contra usum veterem declinata patiuntur, vt passa Hortensium dicere pro has ceruices, ceruix: quaedam nõ, vt si dicas pro fauces, faux. Vbi additur, ex quadam parte, significat non esse in consue-

tudine in heis verbeis omnes partes: vt declinatum amo, iuuo: amor, iuuo.

5. **Q**UID videretur analogia in oratione, & quas haberet species, & quæ de heis sequenda viderentur, vt breui potui, informari. **N**unc in quibus non debeat esse, ac proinde ac debeat, soleat quæri, dicam. Ea ferè sunt quattuor genera: *P*rimum in id genus verbeis quæ non declinantur, analogia non debet quæri, vt in heis, nequam, mox, vix. De heis magis in alio quàm in alio erratur verbo. dicunt enim non habere casus mox & vix, nequam habere: quod dicamus, hic nequam, huius nequam, huic nequam: cum intelligimus, aut hominis eius quem volumus ostendere esse nequam, dicimus casus, & ei præponimus non, cuius putamus nequitiam. Quod vocabulum factum, vt ex non & volo, Nolo: sic ex ne & quidquam, item media extrita syllaba, coactum est Nequam. Itaque vt cum quem putamus esse nõ hili dicimus Nihili: sic in quo putamus esse nequidquam, dicimus nequam. **S**ecundò, si vnum solum habent casum in voce, quod non declinentur, vt literæ omnes. **T**ertio, si singularis est vocabuli series, neque habet cum qua comparari possit, vt esse putant caput, capitis, capite. **Q**uartum, si ea vocabula quæ conferuntur inter se, rationem habent quam oportet, vt facer, socrus, socerum, socrum.

6. **C**ONTRA in quibus debeat quæri analogia, ferè totidè gradus debent esse coniuncti. *P*rimum, vt sint res: *secundum*, vt earum sit vsus: *tercium*, vt hæ res vocabula habeant: *quartum*, vt habeant declinatus naturales. *D*e primo gradu quod natura subest & multitudinis & singularis: dicimus hei asses, hosce asses, hic as, hunc assem: contra quod in numeris finiteis multitudinis natura singularis non est, dicimus hei duo, & hei tres: heis duobus, heis tribus: **S**ecundo gradu si est natura, neque est vsus, id genus vt sit discriminandum, vt fit in faba, & id genus. Non enim opus fuit, quæ vt in serueis, item ex parte & vniuersa nominamus.

* Desunt quedam. *

LIBER X.

*

LIBER XI.

Rure ordinatum arbutum. *Ex Sospatro lib. I.* Horum poematorum, his poematis, *Ex eodem libro.*

Catinuli. *Ex eodem libro.*

Sit per omnes casus. *Ex eodem libro.*

LIBER XII.

*

LIBER XIII.

60. Oliuo & osbo. *Ex Sospatro lib. I.*

dij

LIBER XIV.

*

LIBER XV.

*

LIBER XVI.

*

LIBER XVII.

*

LIBER XVIII.

Quibus nos in hoc libro proinde, vt nihil interfit, vtetur indiscriminatim. *Ex Nonio Marcello Indiscriminatim.*

LIBER XIX.

*

LIBER XX.

*

LIBER XXI.

*

LIBER XXII.

Rure veni. *Ex Sospatro libro 1.*

LIBER XXIII.

*

LIBER XXIV.

Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur. *Ex 16. Gellij 8.*

Quom inde haurierint. *Ex Prisciano libro 10.*

Incerti libri.

Quare in huiusmodi locis poni oportet, notam in transfuersum inter syllabas frequentius ad extremum versum senarium, & similes, si pro longa, breuem habebunt, vt in hoc: Amicus summus meus & popularis Geta. *Ex Rufino de metris Terentij.*

*

Caput quod ab eo capiunt initium sensus ac

nerui. *Ex Lactantio de opificio Dei. v. 5.*

*

In priore verbo graues profodiae quae fuerunt, manent: reliquae mutant. *Ex Lactantio 18. v. 12. ex 2. ad M. Marcellum.*

*

Semel minusne, an bis minus sit, non scio. An vtrumque horum, vt quondam audiui dicier.

Ioui ipsi regi noluit concedere. *Ex 12. Gell. 6.*

*

Id praesente legatis omnibus, exercitu pronunciat. *Ex Donato act. 4. scena 3. Eumuchi.*

*

Fixum. *Ex Diomed. 1. c. 4.*

*

Varro ait, Alia ex Graeco sumpta ex masculino in femininum transire, & A litera finiri: δ κοχλιας, haec cochlea, δ χαρτις, haec charta, δ γαυλαπα, haec gaulapa. *Priscianus lib. 7.*

*

Varro in libris ad Ciceronem ait iuuenior & senior comparatiui sunt per diminutionem: senior non satis senex: iunior non satis iuuenis vel intra iuuenem: sicut pauperior, intra pauperem. *Ex Seruio in 5. & 6. A Encid.*

*

Varro ait quatuor foraminum fuisse libras apud antiquos, & se vidisse libras quatuor foraminum. *Ex Acrone in artem poeticam Horatij.*

M. Varro in libro secundo ad Marcellum de Latino sermone, aeditum dici oportere censet, magis quam editum: quod alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine interruptum. *Ex 12. Gellij 10.*

F I N I S.

